

СМОЛЕНКО Є. Г.,
аспірант кафедри правосуддя
та філософії
(Сумський національний аграрний
університет)

УДК 347.93:349.41
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.17>

ПОНЯТТЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРАВ ОСОБИ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ (ЕМФІТЕВЗИС) ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ СУДОВОГО ЗАХИСТУ

У даній статті розглянуто важливі аспекти правового режиму емфітевзису, спеціальної форми права на земельні ділянки, яка передбачає особливості користування та володіння землею. Стаття спрямована на вивчення поняття емфітевзису, його значення в правовій системі та роль у забезпеченні стабільності прав на земельні ресурси.

Автор розкриває сутність емфітевзису як специфічного правового інструмента, що дозволяє особі користуватися земельною ділянкою, не переходячи при цьому власність на неї. Особлива увага приділяється правовим аспектам, що регулюють умови укладання та розірвання договору, а також обов'язки сторін у процесі його виконання.

Стаття висвітлює питання судового захисту прав сторін договору у випадках порушення їхніх інтересів. Автор розглядає практику судового врегулювання спорів, пов'язаних із застосуванням емфітевзису, вказуючи на ключові аспекти, які враховуються судами при прийнятті рішень. Підкреслюється важливість дотримання процедур та тлумачення законодавства для забезпечення ефективного судового захисту.

У статті звертається увага на особливості судового захисту прав осіб, укладаючи договори емфітевзису. Розглядається судова практика та прецеденти, пов'язані з розглядом справ, пов'язаних із спірними питаннями щодо емфітевзису. Зокрема, в статті розглядаються найбільш типові ситуації, що виникають у процесі використання емфітевзисних прав, та запропоновані рішення для вирішення конфліктів. Автор пропонує глибокий аналіз поняття емфітевзису та надає важливі висновки щодо судового захисту спеціальних прав осіб на земельні ділянки.

Стаття завершується висновками, в яких підкреслюється значення розуміння емфітевзису для правового захисту інтересів осіб, які користуються цим видом права. Запропоновані висновки спрямовані на акцентування уваги на потребі подальших досліджень та вдосконалення законодавства для забезпечення ефективного та справедливого судового захисту прав та законних інтересів сторін у сфері емфітевзису в сучасному правовому середовищі.

Ключові слова: емфітевзис, земельні спори, компенсація за користування, судовий захист, рішення суду, захист права власності.

Smolenko Ye. H. The concept of special rights of a person to a land plot (emphyteusis) and the peculiarities of their legal protection

This article explores important aspects of the legal regime of emphyteusis, a special form of land rights that entails peculiarities in the use and ownership of land. The study aims to examine the concept of emphyteusis, its significance in the legal system, and its role in ensuring stability in property rights to land resources.

The author elucidate the essence of emphyteusis as a specific legal instrument allowing an individual to use a land plot without acquiring ownership of it. Special attention is given to the legal aspects regulating the conditions of entering into and terminating the emphyteusis agreement, as well as the obligations of the parties involved in its execution.

The article addresses the issue of judicial protection of the rights of the parties to the agreement in cases of infringement of their interests. The author examine the judicial practice in resolving disputes related to emphyteusis, highlighting key aspects considered by courts in decision-making. Emphasis is placed on the importance of adhering to procedures and interpreting legislation to ensure effective judicial protection.

The article draws attention to the peculiarities of judicial protection of the rights of individuals, concluding contracts of emphyteusis. Jurisprudence and precedents related to the consideration of cases related to controversial issues regarding emphyteusis are considered. In particular, the article examines the most typical situations that arise in the process of using emphytheusic rights, and proposed solutions for resolving conflicts. The author offers an in-depth analysis of the concept of emphytheusis and provides important conclusions regarding the judicial protection of special rights of individuals to land plots.

The article concludes with findings underscoring the significance of understanding emphyteusis for the legal protection of the interests of individuals utilizing this form of right. The proposed conclusions are aimed at emphasizing the need for further research and improvement of the legislation to ensure effective and fair judicial protection of the rights and legitimate interests of the parties in the field of emphyteusis in the modern legal environment.

Key words: *emphyteusis, land disputes, compensation for use, judicial protection, court decision, property rights protection.*

Вступ. У світлі сучасних змін у правовому середовищі, питання спеціальних прав осіб на земельні ділянки, таких як сервітут, суперфіцій та емфітевзис, стають предметом глибокого дослідження та розуміння. З урахуванням сучасних тенденцій у розвитку економіки, змін в соціокультурному вимірі та підвищення екологічної свідомості, визначення обсягу та меж використання цих прав набуває особливого значення. Виразними прикладами таких прав є сервітут, що передбачає обмежене користування чужою земельною ділянкою, суперфіцій, який визначає право власника на вибір частини своєї ділянки в користування іншої особи, та емфітевзис, що забезпечує особливий порядок володіння землею. У цьому контексті, аналіз та обговорення специфіки цих прав стає невід'ємною частиною сучасного наукового та правозахисного дискурсу.

Постановка завдання. Метою даної статті є розгляд поняття спеціальних прав особи на земельну ділянку, зокрема емфітевзису, та вивчення особливостей, що виникають у процесі їх судового захисту.

В сучасному правовому контексті поняття спеціальних прав особи на земельну ділянку, зокрема емфітевзис, стає об'єктом уваги як з боку фізичних і юридичних осіб, так і з боку правознавців. Термінологічно-правові аспекти спеціальних прав особи на земельну ділянку представляють суттєвий елемент в розгляді земельних відносин у сучасному юридичному оточенні. Зрозуміння суті та особливостей сервітуту, суперфіцію та емфітевзису надає можливість особам з обмеженими правами використовувати земельні ресурси, враховуючи інтереси інших власників прав. Такий підхід сприяє збалансованому використанню землі та врахуванню правових позицій всіх зацікавлених сторін.

Емфітевзис є особливою формою володіння земельною ділянкою, де право власності поділяється на: право володіння та користування. Це правове явище вимагає ретельного вивчення, оскільки воно не лише забезпечує особі конкретні майнової вигоди, а й породжує питання судового захисту, яке вкладає в себе ряд юридичних нюансів та проблем.

Наголошення на важливості збереження та розвитку спеціальних прав особи на земельну ділянку, таких як емфітевзис, є критичним у сучасному правовому контексті. З урахуванням обмеженої доступності земельних ресурсів використання їх повинно відбуватися відповідно до закону та інтересів всіх учасників.

Судовий захист спеціальних прав емфітевзису стає актуальним у зв'язку з потенційними конфліктами між власниками таких прав та іншими суб'єктами правовідносин. Важливо розглядати особливості цього судового захисту, зокрема враховуючи специфіку емфітевзису як форми володіння. Аналіз судової практики та вивчення нормативно-правового забезпечення є важливим кроком для забезпечення ефективного захисту цих прав та уникнення потенційних правових колізій.

Результати дослідження. Вивченням проблематики поняття спеціальних прав на земельну ділянку (емфітевзис) в нашій державі займаються і займалися багато науковців як теоретиків так і практиків. Але, на нашу думку варто виділити наступних науковців: В. І. Андрейцева, М. Я. Ващишин, І. А. Дмитренка, І. І. Каракаша, В. Д. Сидор, О. В. Степська, Ю. Н. Федорова, Т. Є. Харитоновна, М. В. Шульга, Т. О. Коваленко, П. Ф. Кулиничка. Щодо питання судового захисту права власності на земельну ділянку, важливо відзначити внесок О. В. Головкина, О. С. Снідевича, Я. М. Романюка, Л. О. Майстренко, А. М. Мірошниченка, чії праці стали теоретичним фундаментом для даного дослідження.

Емфітевзис, як юридична концепція, виникла більше двох тисяч років тому та, разом із суперфіцієм, сервітутами та заставним правом, утворила категорію речового права з обмеженим спектром повноважень в рамках римського приватного права.

У римському цивільному праві «емфітевзис» (в перекладі з латинського – насадження) визначається як «довгострокове, відчужуване та успадковуване майнове право на чуже майно, яке передбачає передачу особі права володіння і користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб з метою отримання плодів та доходів від неї, при цьому зобов'язанням є ефективне використання її відповідно до призначення» [1, с. 287].

В. В. Головченко та В. С. Ковальський відзначають, що емфітевзис – є формою майнового права, представляючи один із варіантів права користування іншою особою земельною ділянкою [2, с. 200]. Згідно з визначенням, яке міститься у навчальному посібнику «Словник-довідник правових, політологічних, соціологічних та економічних термінів» – емфітевзис представляє собою тривале право на користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, яке може бути відчужене або передане у порядку спадкоємства [3, с. 260].

Інститут емфітевзису став правовим поняттям після прийняття Цивільного кодексу України 16 січня 2003 року. У зв'язку з цим були внесені зміни до норм Земельного кодексу України, де була додана нова глава під назвою «Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб або для забудови» [4]. Згідно з нормативною базою, а саме Цивільним кодексом України [4] (далі – ЦК України) та Земельним кодексом України [5] (далі – ЗК України), емфітевзис – інститут права, котрий заснований на праві користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, як визначає стаття 102–1 ЗК України.

В Цивільному кодексі правове регулювання емфітевзису, як спеціального права особи на земельну ділянку міститься у Главі 33 і передбачені статтями 409–412.

З аналізу положень Цивільного та Земельного кодексів України, що регулюють право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), видно, що більшість цих норм були перенесені з Цивільного кодексу до Земельного кодексу.

З юридичної точки зору, суть поняття «емфітевзис» визначається встановленням відносин між власником земельної ділянки та особою, емфітевтом, де останній має право користуватися чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб в рамках укладеного договору. Цей договір може бути як строковим, так і безстроковим, а також передбачати оплату за користування [6, с. 28].

Досить часто договір емфітевзису порівнюють із договором оренди землі, і дійсно вони в певній мірі схожі, однак в цілому – це два зовсім різні договори. Емфітевзис є майновим

правом на довгострокове користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб і може бути як терміновим, так і безстроковим, передаючись у спадок або відчужуючись. З іншого боку, договір оренди землі визначає право користування земельною ділянкою на обмежений термін за визначеною платою і не передбачає безпосередньої передачі прав третім особам. Ці форми використання землі різняться за своєю природою, термінами, призначенням і можливістю передачі прав, що визначає необхідність уважного врахування конкретних потреб та цілей сторін у контексті їх земельних відносин [6, с. 29].

На основі аналізу наукової літератури ми прийшли до висновку, що в цілому існує три різні підходи до визначення емфітевзису: через угоду користування, як особистий земельний сервітут і як право володіння та користування чужою земельною ділянкою для особистих потреб.

Також, вважаємо, що емфітевзис – це майнове право на довгострокове користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських або інших визначених потреб. Це право передбачає можливість володіння та користування землею і може бути як терміновим, так і безстроковим. У контексті емфітевзису особа, яка здійснює це право (емфітевт), має зобов'язання ефективно використовувати земельну ділянку згідно з її призначенням. Право емфітевзису може передаватися у спадок, продаватися або даруватися третім особам відповідно до визначень, встановлених законодавством.

Відповідно до статті 13 Конституції України, гарантує, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом [7]. Тож, як і у будь-якій іншій категорії, особи, котрі вважають, що їх майнові права порушені мають право звернутися до суду, таке положення також гарантується Конституцією України.

В даному дослідженні ми спробували систематизувати судову практику у галузі захисту спеціального права особи на земельну ділянку (емфітевзис). Ми здійснили аналіз справ, що розглядалися судами усіх інстанцій і з різних підстав.

Перший критерій, котрий спонукає звертатися осіб до суду стосовно оплати за договором емфітевзису. Як було з'ясовано, договір емфітевзису є оплатний, це встановлюється безпосередньо в договорі і є однією із істотних умов. Однак, на законодавчому рівні не закріплена ні мінімальна ціна договору, ні критерії з яких може впливати ця ціна. В статті 409 ЦК України лише зазначено, що власник земельної ділянки має право на одержання плати за користування нею. Розмір плати, її форма, умови, порядок та строки її виплати встановлюються договором [4]. Практично законодавство не регулює процедуру оплати та інші умови, і вони повинні бути визначені в самому договорі. Це означає, що такі аспекти належать до сфери угоди між сторонами, і, отже, оплата може бути проведена не лише у формі грошових коштів, але й будь-яким іншим способом, який не заборонений законодавством, такий як оплата натурою (сільськогосподарською або іншою продукцією), оплата через відпрацювання або за надання певних послуг і т.д. Крім того, договір може передбачати комбінований спосіб оплати, де частина суми сплачується грошовими коштами, а інша частина – у натуральній формі, через відпрацювання або послуги [8, с. 73].

Важливо відзначити, що, навіть якщо чинним законодавством не встановлено конкретні правила оплати, зокрема в разі одноразових платежів за користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, така оплата повинна бути здійснена відповідно до взаємної домовленості сторін і чітко зафіксована у відповідному договорі. Невиконання обов'язку оплати може служити підставою для розірвання угоди емфітевзису.

Так, у справі № 536/115/22 позивач звернувся до суду з позовом стосовно розірвання договору емфітевзису, у зв'язку з несплатою коштів, за користування землею в порядку емфітевзису. Позивач, вступив у спадщину після своєї померлої матері і успадкував земельну ділянку, дана земельна ділянка була передана на підставі договору емфітевзису сільському кооперативу на 50 років. Однак, позивач посилався на положення ст. на положення ст. 651 ЦК України, що зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом, що Договір може бути змінено або розірвано

за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Позивач вважав, що відповідач істотно порушив умови договору не сплативши його матері 20 000 грн. і тому вважає, що договір варто розірвати.

І тут, варто зазначити, що звертаючись до суду особа має забезпечити належні докази своєї позиції, адже у даній справі виявилось, що мати позивача, поставила підпис у договорі емфітевзису чим фактично підтвердила отримання нею коштів за договором і стороною відповідача це було доведено належними доказами. В результаті у задоволенні позову було відмовлено, що на нашу думку є цілком логічним [9].

Інша позиція викладена у Постанові Верховного суду по справі № 153/19/19, де позивачка надала суду належні докази того, що фермерське господарство не виплатило її покійному брату належні кошти, які були передбачені договором емфітевзису. В свою чергу, було встановлено, що відповідач – фермерське господарство не змогло надати суду доказів протилежного, тобто своєї сплати таких коштів. А отже, що суд першої, що апеляційної інстанції були на користь позивачки [10]. Тож, варто зробити висновок про те, що головною умовою для звернення до суду з позовом про розірвання договору емфітевзису на підставі не сплати коштів, є наявність беззаперечних доказів такої несплати.

Також вважаємо за доцільне навести в приклад справу № 131/668/22, де суд задовільнив вимоги позивача стосовно розірвання договору емфітевзису та стягнув кошти за користування землею. Договором передбачений обов'язок відповідача щорічного внесення плати за користування земельною ділянкою у встановлений строк.

Після смерті батька позивач рекомендованим листом (підтвердження містяться в матеріалах справи) повідомив відповідача про зміну власника.

Однак, відповідач протягом 2020–2021 років не виконував умов договору та не сплачував плату за користування земельною ділянкою.

Тож, суд зважаючи на усі обставини справи розірвав договір та стягнув плату за користування землею за 2020–2021 рр. [11]. В судах вищих інстанцій дане рішення не оскаржувалося. Відповідно з цього випливає, що порушенням договору стає такий акт однієї сторони, який перешкоджає іншій стороні досягти визначених метою договору результатів. Оцінка суттєвості порушення визначається виключно об'єктивними обставинами, що виникли у сторони, яка вимагає розірвання договору. У такому випадку, вина сторони, яка порушила угоду, не враховується як суб'єктивний фактор навіть для визначення суттєвості порушення чи права на розірвання, відповідно до частини 2 статті 651 Цивільного кодексу України. Ще одним критерієм суттєвого порушення договору є розмір завданої збитку, який перешкоджає потерпілій стороні отримати очікувані під час укладення угоди результати. Ключовою умовою застосування цього положення закону є співвідношення завданої шкоди з очікуваними результатами виконання договору.

Однією з проблем щодо оплати договору емфітевзису є неоднозначне розуміння положення частини 2 статті 410 Цивільного кодексу України [цку], яке визначає, що «землекористувач зобов'язаний сплачувати плату за користування земельною ділянкою, а також інші платежі, встановлені законом». На практиці землевласники трактують ці норми в свою користь, і часто в умовах договору прописується, що емфітент, крім визначеної угодою плати за емфітевзис, також повинен оплачувати земельний податок. У випадках невнесення такого податку часто виникає ситуація, коли землевласники звертаються до суду із вимогою розірвання договору емфітевзису.

Так, у справі № 193/1345/20, позивач звернувся в суд із позовом про розірвання договору про встановлення права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзису) та скасування його державної реєстрації. Мотивами такого звернення стало те, що дві його земельні ділянки для сільськогосподарських потреб за перебували за договорами емфітевзису у користуванні відповідача. Договорами емфітевзису було встановлено обов'язок емфітевта сплачувати компенсацію за користування землею та земельний податок, однак починаючи із дня підписання і до моменту звернення до суду земельний податок сплачений не

був. У даній справі позов було задоволено частково – було розірвано договір емфітевзису на підставі того, що умовами договору було передбачено сплата земельного податку саме відповідачем [12]. Однак, відповідач не погодився із даним рішенням і подав апеляційну скаргу мотивовану тим, що відповідно до п. 87.7 ст. 87 Податкового Кодексу України [13] забороняється будь-яка уступка грошового зобов'язання або податкового боргу платника податків третім особам, у зв'язку з чим відповідач не має права платити передбачену Податковим Кодексом України плату за землю замість власника земельної ділянки, навіть тоді, коли таке положення закріплено в договорі емфітевзису. У разі домовленості між сторонами про покладання такого обов'язку на емфітевта, банківські платежі повинні здійснюватися від імені власника земельної ділянки. І апеляційна скарга була задоволена повністю, адже емфітевти не є ні власниками, ні постійними землекористувачами, ні орендарями земельних ділянок, а тому у них відсутній обов'язок сплачувати до бюджету плату за землю, передбачену розділом XII Податкового Кодексу України. Це правило діє і у випадку, коли об'єктом договору емфітевзису є земельна ділянка державної чи комунальної власності [14].

Аналогічна ситуація відбулася і у справі № 193/1344/20, де спочатку було рішення суду першої інстанції позитивне, договір емфітевзису було розірвано на підставі не сплати землекористувачем земельного податку [15], а потім було рішення апеляційної інстанції, де рішення суду першої інстанції було скасовано повністю, на підставі того, що обов'язок зі сплати земельного податку лежить виключно на власнику земельної ділянки [16].

І заключним в цьому переліку справ буде Постанова Верховного Суду України у справі № 128/3569/20, де [17] було відмовлено в задоволенні позову про розірвання договору емфітевзису на підставі несплати емфітевтом земельного податку. Обставини справи були аналогічні попереднім справам, однак відмінним було те, що суд апеляційної інстанції став на бік позивача і залишив рішення про розірвання договору без змін. Така позиція суду апеляційної інстанції була обґрунтована тим, що факт невиконання умов договору з боку відповідача щодо сплати земельного податку доведений належними та допустимими доказами: квитанціями про сплату такого податку позивачем. Таке порушення є істотним, позивач значною мірою позбавився того, на що розраховував при укладенні договору, а тому є підстави для дострокового розірвання договору емфітевзису [18].

Отже, відсутність чітких визначень у законодавстві щодо періодичності, форми фіксації та строків оплати за договором емфітевзису створювала ряд труднощів у забезпеченні прав власників сільськогосподарських земельних ділянок і користувачів цих земель, що призвело до збільшення кількості судових позовів до судів України.

Висновки. Як вбачається із вищевикладеного, спеціальне право особи на земельну ділянку (емфітевзис) це право виникло ще дві тисячі років тому в рамках римського приватного права, але в українському законодавстві отримало визначення лише у 2003 році з прийняттям Цивільного кодексу. Емфітевзис передбачає довгострокове право особи на користування та володіння чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Судовий захист емфітевзису, як форми спеціальних прав особи на земельну ділянку, становить ключовий аспект забезпечення правової впевненості та стабільності в земельному праві. З урахуванням історичного контексту та сучасного регулювання цього інституту в Україні, можна визнати, що судовий захист є необхідним механізмом у вирішенні правових питань, що виникають у зв'язку з емфітевзисом.

Процес судового захисту емфітевзису вимагає уважного вивчення та розуміння як самого поняття емфітевзису, так і відповідних нормативних актів. Важливо враховувати правозахисні принципи та забезпечувати справедливий баланс між інтересами всіх сторін у випадках конфліктів або непорозумінь.

Судовий захист емфітевзису має вирішальне значення для забезпечення правової стабільності та прозорості в земельних відносинах. Посилення правового механізму, який гарантує справедливість та рівність у вирішенні спорів, сприяє створенню безпечного середовища для розвитку сільськогосподарського сектору та забезпечення ефективного використання земельних ресурсів.

З аналізу судової практики вбачається, що однією із основних проблем є неоднозначне трактування та застосування положень статті 410 Цивільного кодексу, яка визначає обов'язок землекористувача вносити плату за користування.

Питання про оплату, зокрема виплати земельного податку, є спірними, і відсутність конкретних норм у законодавстві щодо цих аспектів може призвести до судових суперечок. Таким чином, важливо подолати ці правові неоднозначності та забезпечити чіткість і стабільність у сфері емфітевзису для забезпечення ефективного захисту прав всіх сторін, що визначає важливість подальшого вдосконалення законодавства та судової практики.

Список використаних джерел:

1. Харитонов Є.О. Римське право: Інституції. Харків. Одиссей, 2003. 287 с.
2. Головченко В.В., Ковальський В.С. Юридична термінологія. Довідник. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 224 с. Бібліогр.: с. 219.
3. Словник-довідник правових, політологічних, соціологічних та економічних термінів: навч. посіб. / І.П. Байрак, та ін. – К.: Міленіум, 2008. 284 с.
4. Цивільний кодекс України: (Редакція станом на 16.12.2023)/ *Верховна Рада України* від 16.01.2003 № 435-IV.
5. Земельний кодекс України: (Редакція станом на 17.09.2023)/ *Верховна Рада України*, Закон від 25.10.2001 № 2768-III.
6. Кулинич П. Особисті земельні сервітути за законодавством України. Юридичний журнал. 2004. № 10. С. 27–31
7. Конституція України: Редакція станом на 01.01.2020/*Верховна Рада України* від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
8. Харитонova Т.Є. До визначення співвідношення сервітуту та емфітевзису. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса: Юрид. л-ра, 2007. Вип. 31. С. 68–74.
9. Рішення Кременчуцького районного суду Полтавської області/Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110706555>. (дата звернення 04.12.2023).
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду/Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97315430>. (дата звернення 04.12.2023).
11. Рішення Іллінецького районного суду Вінницької області /Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108866047#>. (дата звернення 04.12.2023).
12. Рішення Софіївського районного суду Дніпропетровської області /Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109187199>. (дата звернення 04.12.2023).
13. Податковий кодекс України: Редакція станом на 08.12.2023/ Верховна рада України від 02.12.2010 № 2755-VI.
14. Постанова Дніпровського апеляційного суду у складі колегії суддів судової палати/ Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114925247>. (дата звернення 04.12.2023).
15. Рішення Софіївського районного суду Дніпропетровської області/ Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109187201#>. (дата звернення 04.12.2023).
16. Постанова Дніпровського апеляційного суду у складі колегії суддів судової палати/ Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112715880>. (дата звернення 04.12.2023).
17. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду/ Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106164504>. (дата звернення 04.12.2023).
18. Постанова Вінницького апеляційного суду у складі колегії суддів судової палати з розгляду цивільних справ/ Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103881907>. (дата звернення 04.12.2023).

